

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Dochodzenie zadośćuczynienia: orzecznictwo sądowe i praktyka ubezpieczeniowa

w latach 2012-2022: Uwagi wstępne dot. problematyki

przeprowadzonych badań w zakresie porównawczym

Nr

1

Warszawa, grudzień 2022

**Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń
w Polsce pod redakcją Józefa Zycha**

www.logos-europa.org

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Raport nr 1 – Dochodzenie zadośćuczynienia: orzecznictwo sądowe i praktyka
ubezpieczeniowa w latach 2012-2022: Uwagi wstępne dot. problematyki
przeprowadzonych badań w zakresie porównawczym

Autor:

dr Józef Zych

Redakcja:

dr Józef Zych

Wydanie:

Stowarzyszenie Logos

Autor:

dr Józef Zych

Wydawca:

Stowarzyszenie Logos
www.logos-europa.org

Zdjęcie na okładce:

Freepik

© Copyright 2022 by Stowarzyszenie Logos

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWE FIO na lata 2021-2030

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
NOWE FIO na lata 2021-2030

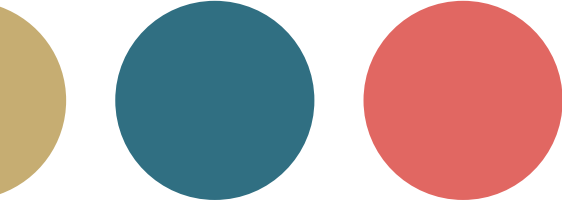
Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Spis treści

Wstęp	8
Radca prawny dr Józef Zych	10
Raport.....	12

Wstęp

Szanowni Państwo,

Z nieskrywaną satysfakcją oddajemy w Państwa ręce serię pięciu raportów publicystyczno-prawnych autorstwa byłego Marszałka Sejmu RP, dr. Józefa Zycha. Marszałek Zych jest zapewne najbardziej znany z wielu imponujących osiągnięć politycznych, do których wliczyć można m. in. przewodniczenie Zgromadzeniu Narodowemu, którego efektem prac było uchwalenie obecnej Konstytucji, ośmiokrotne uzyskanie mandatu posła na Sejm RP, a także zasiadanie w Trybunale Stanu w latach 2015-2019. Warto również wspomnieć, że od 2012 r. piastuje też stanowisko Honorowego Prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Jednakże, marszałek Zych, oprócz działalności politycznej, jest również od dawna związany z profesją prawniczą. Jest on doświadczonym radcą prawnym (w latach 1983 – 1991 był prezesem Krajowej Rady Radców Prawnych) i doktorem nauk prawnych specjalizującym się w tematyce ubezpieczeń społecznych, który doradzał w tym przedmiocie m. in. Polskiej Izbie Ubezpieczeń.

Mając na uwadze jego cenną wiedzę i doświadczenie w tymże przedmiocie, w niniejszej serii pięciu raportów publicystyczno-prawnych, jako Stowarzyszenie Logos po raz pierwszy publikujemy rezultaty jego pracy naukowej dotyczącej dochodzenia zadośćuczynienia przed sądami powszechnymi oraz zakładami ubezpieczeń, oparte na kompleksowej analizie empirycznej licznych stanów faktycznych.

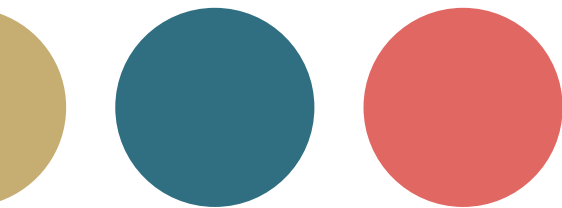
Na niniejszy cykl raportów składa się pięć publikacji, z czego każda z nich obejmuje swoim zakresem inne aspekty tematyki dochodzenia zadośćuczynienia w praktyce sądowej i ubezpieczeniowej w ostatnich dwóch dekadach. Wszelkie załączniki wzmiankowane w treści poszczególnych tekstów, zawierające również samo zestawienie zbadanych przez marszałka Zycha orzeczeń, z przyczyn redakcyjnych włączone zostały do wieńczącego serię raportu nr 5.

Jesteśmy przekonani, że wnioski przeprowadzonych przez marszałka Zycha analiz prawnych przedstawione w niniejszych raportach okażą się interesujące nie tylko dla osób profesjonalnie zajmujących się dochodzeniem zadośćuczynienia, ale również dla wszystkich zainteresowanych specyfiką polskiego systemu prawnego.

Zespół Stowarzyszenia Logos

Autor

Radca prawny dr Józef Zych

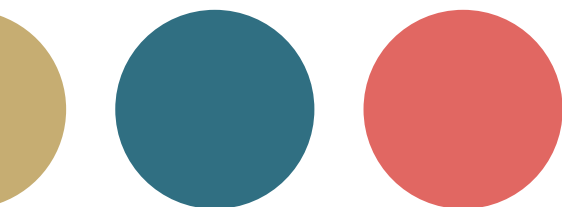
Radca prawny, doktor nauk prawnych, specjalista w dziedzinie odszkodowań komunikacyjnych, człowiek ubezpieczeń roku 2013.

W latach 1983-1991 prezes Krajowej Rady Radców Prawnych. Marszałek Sejmu II kadencji, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, które uchwaliło Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Najważniejsze publikacje :

- Dochodzenie zadośćuczynienia w polskim systemie prawnym – doktryna i orzecznictwo, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa 2016, s. 639;
- Rozbieżności w ustalaniu zadośćuczynień, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2016, s. 308;
- Zadośćuczynienie: komu, kiedy, ile?, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2017, s. 470;
- Orzecznictwo Sadu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Sądów Apelacyjnych, Okręgowych i Rejonowych, II tomy, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2020, s. 968;
- Leczyć i rehabilitować po wypadkach, "Magazyn Dolnośląski Zdrowie", nr 58;
- Ustalanie odszkodowania (w tym zadośćuczynienia) na rzecz najbliższych członków rodziny, TNOiK Zielona Góra 1981;
- Świadczenie w razie wypadku przy pracy i chorób zawodowych, TNOiK Zielona Góra 1976;
- Zawał serca jako wypadek przy pracy, TNOiK Zielona Góra 1985;
- Glosa do Wyroku SN Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 XI 1978r, III PR 103/78, "Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych" 1/1980;
- Ustalanie Zadośćuczynienia w Praktyce PZU, w Doktrynie oraz w Orzecznictwie SN, "Nowe Prawo" nr 7-8 1979 r.;
- Wypadkowość dzieci i młodzieży szkolnej , aspekt cywilno-prawny i ubezpieczeniowy, Wydawnictwo Związków Zawodowych, Warszawa 1984.

Raport

Niniejszy raport koncentruje się na rozbieżnościach w zakresie przyznawania zadośćuczynień poszkodowanym w wypadkach samochodowych na podstawie art. 445 k.c. oraz najbliższym członkom rodziny na podstawie art. 464§4 k.c. obejmujący okres od 2021 r. do 2022 r. z uwzględnieniem wyroków, które zapadły w latach 2002 – 2012.

W raportach dokonano analizy wyroków dotyczących omawianych zagadnień:

- Trybunału Konstytucyjnego,
- Sądu Najwyższego,
- Sądów Apelacyjnych,
- Sądów Okręgowych,
- Sądów Rejonowych,
- Poglądami doktryny.

W sumie analizie poddano 10.000 wyroków, z których wybrano, jako najbardziej charakterystycznych dot. przyznanych zadośćuczynień na rzecz poszkodowanych art. 445 k.c. oraz na rzecz najbliższych rodziny art. 464§4 k.c.

W raporcie zbadano przede wszystkim zbadali jak na przestrzeni lat 2012 – 2022 zakłady ubezpieczeniowe podchodziły do zagadnienia ustalania zadośćuczynień tak na rzecz samych poszkodowanych jak i najbliższych członków rodziny oraz jak w tych sprawach kształtowało się orzecznictwo sądowe. Porównano przede wszystkim kwoty uznanych i wypłaconych zadośćuczynień poszkodowanych przez zakłady ubezpieczeniowe, a jeżeli poszkodowani następnie wystąpili z roszczeniami do sądu jakie były w tym względzie ostateczne rozstrzygnięcia sądów, czyli badali rozbieżności w ustalaniu zadośćuczynień pomiędzy przyznanymi przez zakłady ubezpieczeniowe a sądami. Istotnym zagadnieniem było zbadanie w ilu przypadkach pomimo całkowitej odmowy przyznania zadośćuczynienia sądy były innego zdania i przyznawały zadośćuczynienie.

Procesy sądowe zawsze pociągają za sobą koszty procesowe. Rzeczą interesującą jest jak kształtowały się po stronie zakładów ubezpieczeniowe koszty sądowe łącznie z przyznanymi odsetkami od zasądzonych kwot zadośćuczynienia.

Badanie wyroków sądowych oraz literatury przedmiotu wskazują, że lista osób uprawnionych z pośród najbliższych członków rodziny do zadośćuczynienia w razie śmierci najbliższego członka rodziny nie była od początku ustalona i rozszerzała się w miarę występowania z takimi roszczeniami. Interesującym zagadnieniem była analiza w tych przypadkach, gdy wcześniej zakład ubezpieczeniowy zawarł z poszkodowanym ugodę, a poszkodowany następnie wystąpił do sądu o zasądzenie zadośćuczynienia. Sądy nie zawsze akceptowały zawarte ugody np. gdy w ugodzie znalazł się zapis, że poszkodowany zrzeka się dalszych roszczeń odszkodowawczych.

Przy analizie rozbieżności w zakresie zadośćuczynień przyznawanych przez zakłady ubezpieczeniowe, a następnie zasądzonych przez sądy (jeżeli miała by być to analiza całkowita) brak jest danych pochodzących z poszczególnych

zakładów ubezpieczeniowe o liczbie szkód, w których występowały roszczenia o zadośćuczynienie oraz o wysokości przyznanych kwot. Dane w tym zakresie można było uzyskać analizując treść badanych wyroków o ile zawarte w nich były dane, o jakie kwoty do zakładów ubezpieczeniowych. występowali poszkodowani i jakie im przyznano kwoty. W wyrokach sądowych z reguły podaje się kwoty zadośćuczynień, jakie były przyznawały zakłady ubezpieczeniowe, szczególnie w tych przypadkach, gdzie chodziło o uwzględnienie w ostatecznym rozliczeniu tych kwot.

Zamieszczone w załącznikach do raportu wykazy wyroków mają istotne znaczenie nie tylko ze względu na porównanie przyznanych i zasądzonych kwot, ale przede wszystkim ze wzgl. na przyjęte przez sądy argumenty przemawiające za takim rozstrzygnięciem. W tym miejscu należy podnieść, że jednym z istotnych zagadnień, które występowały w orzeczeniach był stosunek sądu do przyjętego przez zakłady ubezpieczeniowe stopnia przyczynienia się do wypadku a następnie zmniejszenia odszkodowania. Jest regułą, że sądy nie dzielają w tym względzie stanowisk zakładów ubezpieczeniowych, a w szczególności, gdy te proporcjonalnie do przyjętego stopnia przyczynienia się pomniejszają kwotę zadośćuczynienia.

Zbadano także, czy w postępowaniu przed sądami występowały rozbieżności, co do przyczyn wypadków ustalonych przez zakłady ubezpieczeniowe a sądami. Wyjątkowo szczególnie, gdy chodziło o przyczynienie się poszkodowanego do wypadku sądy powoływały biegłych w dziedzinie ruchu drogowego, a co do doznanych obrażeń ciała biegłych lekarzy. Dotyczyło to z reguły ciężkich wypadków. Rzadko zdarzało się, aby zakład ubezpieczeniowy poza lekarzami określającymi procent uszczerbku na zdrowiu powoływały biegłych w dziedzinie ruchu drogowego.

Niepokój musi budzić fakt, że pomimo przyjętych przez KNF wytycznych dot. likwidacji szkód z ubezpieczeń komunikacyjnych (Warszawa, styczeń 2016 r.) nic się nie zmieniło i nie obserwuje się w tej dziedzinie aktywności Komisji.

Warto w tym miejscu przytoczyć tylko jedno w tej sprawie stanowisko KNF. Czytamy w nim:

Zakład ubezpieczeń, jako instytucja zaufania publicznego, powinien prowadzić działalność z poszanowaniem przepisów prawa i zachowaniem najwyższej staranności. W tym kontekście szczególne zaniepokojenie organu nadzoru budzą zaobserwowane przypadki praktyk w likwidacji szkód z ubezpieczeń komunikacyjnych niezgodnych z przepisami prawa i opartym na orzecznictwie Sadu Najwyższego i utrwalonym orzecznictwem sądów powszechnych, szczególnie w zakresie sposobu ustalania wysokości świadczeń z ubezpieczeń komunikacyjnych. Jest to tym bardziej niepokojące, iż zakłady ubezpieczeniowe zatrudniają wysoko wykwalifikowane kadry, natomiast zaobserwowane nieprawidłowości w procesie likwidacji szkód z ubezpieczeń komunikacyjnych wynikają z niezajomości bądź niestosowania podstawowych reguł prawa odszkodowawczego i dalej za niedopuszczalne należy uznać przedkładanie wyniku finansowego ponad zasady uczciwości, lojalności i poszanowania interesów uprawnionych do świadczeń z umowy ubezpieczenia.

Analiza orzecznictwa sądów powszechnych wykazuje, że zakłady ubezpieczeń, jako zasadnicze kryterium przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia biorą procent ustalonego uszczerbku na zdrowiu. Tylko analiza 150 wyroków sądów powszechnych, które dotyczyły zasądzonego zadośćuczynienia w latach 2016 – 2018 wykazuje, że oprócz procentowo ustalonego uszczerbku na zdrowiu wpływ na życie poszkodowanego po wypadku, oczywiście

w zależności od doznanych obrażeń ma także 55 innych sklasyfikowanych dotychczas okoliczności. Analizując uzasadnienie wyroków koncentrowaliśmy się także na takich zagadnieniach jak:

1. Czy sądy przy orzekaniu żądają od biegłych w dziedzinie medycyny procentowego ustalenia następstw wypadków?
2. Jaki wpływ na przyznaną kwotę zadośćuczynienia ma ustalony procent uszczerbku na zdrowiu?
3. Czy niezależnie od ustalonego procentu uszczerbku na zdrowiu sądy biorą pod uwagę wpływ doznanych obrażeń ciała na życie poszkodowanego po wypadku zarówno w sensie psychicznym, fizycznym i materialnym?

W orzecznictwie obserwuje się wnikliwie podchodzenie przez sądy do rozmiaru obrażeń ciała oraz ich wpływu na dalsze życie poszkodowanego, konieczności przeprowadzenia rehabilitacji itd. Jest rzeczą oczywistą, że sądy w tym względzie kierują się różnymi kryteriami, ale w około 90 % dopuszczają ustalenie przez biegłych procentowego uszczerbku na zdrowiu, ale jak zauważają jest to jedynie kryterium pomocnicze a nie jakieś mechaniczne jak to często zauważa się po stronie zakładów ubezpieczeniowych. Niewątpliwie procent uszczerbku na zdrowiu odgrywa ważną rolę przy ostatecznym ustaleniu wysokości zadośćuczynienia. Sądy badają wnikliwie w 90% (tak wynika z badanych wyroków), jaki wpływ na dalsze życie poszkodowanego po wypadku będą mieć następstwa wypadku. Sądy uznają, że ustalony procent uszczerbku na zdrowiu jest jedną, ale nie jedyną i nie zasadniczą okolicznością mającą wpływ na wysokość ustalonego zadośćuczynienia.

Zagadnieniem, które świadczy o tym, że zakłady ubezpieczeniowe nie tylko nie biorą pod uwagę orzeczeń sądów powszechnych w podobnych sprawach, ale wręcz ignorują wytyczne KNF to kwoty proponowanych lub przyznawanych zadośćuczynień przez zakłady ubezpieczeniowe kwot przyznawanych przez sądy. Oto kilka w porównaniach:

- wyrok SO w Piotrkowie Trybunalskim z dn. 24.04.2018 r. (IC 35/17) (portal orzeczeń) wynika, że w sytuacji gdy poszkodowany doznał 100% uszczerbku na zdrowiu, zakład ubezpieczeniowy przyznał tyt. zadośćuczynienia kwotę 140.000 zł a sąd dodatkowo 360.000 zł.
- w wyroku SR w Toruniu z dn. 10.05.2018 r. (IC 1951/17) wynika, że zakład ubezpieczeniowy przyznał synom po 2.500 zł tyt. zadośćuczynienia, natomiast sąd uznał, że odpowiednią kwotą dla każdego z synów będzie kwota 20.000 zł.
- z wyroku SO w Suwałkach o sygn. akt IC 955/15 dowiadujemy się, że zakład ubezpieczeniowy na rzecz matki po starciu syna przyznał jej zadośćuczynienie w wysokości 6.000 zł. Sąd natomiast przyznał 34.000 zł. Natomiast siostrze zakład ubezpieczeniowy przyznał 3.000 zł a sąd 22.000 zł.
- w wyroku SO w Sieradzu z dn. 20.04.2018 r., czytamy, że zakład ubezpieczeniowy odmówił wypłaty zadośćuczynienia a sąd zasądził 66.000 zł.

W zagadnieniu, które wydał występują problemy interpretacyjne po stronie zakładów ubezpieczeniowych dot. roli i znaczenia art. 446§3 k.c., wpływu czasu jaki upłynął od chwili śmierci do czasu orzekania. Stało się regułą, że zakład ubezpieczeniowy, gdy chodzi o wypadki śmiertelne zaistniałe przed 03.08.2008 r. podnoszą, że

przy ustaleniu zadośćuczynienia (w zasadzie minimalnego) powinno się brać upływ czasu. Odpowiedź takiemu stanowisku dał Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dn. 13.03.2018 r. (IACa 2077/16). Sąd ten podzielając stanowiska wyrażane dotychczas w orzecznictwie, przyjmuje założenie, iż rozmiar krzywdy nie ulega zmniejszeniu przez upływ czasu. W związku z oddaleniem się w czasie zdarzenia sprawczego redukcji wskutek naturalnych procesów psychologicznych może ulegać jedynie skala cierpienia (pustki i osamotnienia i konieczności adaptacji do nowej sytuacji) odczuwanego przez pokrzywdzonego. Sąd Apelacyjny stwierdził również, że czasowy moment wytoczenia powództwa nie uprawnia do twierdzenia, że sąd powinien nie uwzględniać skali cierpienia, jakiego doznała osoba pokrzywdzona w okresie bezpośrednio następującym po zdarzeniu sprawczym tylko z tej przyczyny, że czas zatarł niektóre jego skutki.

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Dlaczego Logos?

„Logos” oznacza w języku starogreckim zarówno „słowo”, jak i „rozum”. Dzisiaj w debacie publicznej słowa nie zawsze są wypowiedziane w sposób, który służy dojściu do rozumnych wniosków. Dyskusje są krępowane przez dwa negatywne zjawiska. Z jednej strony to wadliwe kanony poprawności, które krępują wolność wypowiedzi i badań naukowych. Z drugiej, ideologiczne dogmaty, które niezmiennie przesłaniają rzeczywistość. W takim świecie szczególnie potrzebny jest głos rozsądku i nowa przestrzeń racjonalnej debaty.

Dla dojrzałej demokracji kluczowe znaczenie ma profesjonalne zaplecze analityczne życia publicznego, które niezależnie od zmieniających się koniunktur politycznych pozwala na wytyczanie długoterminowych celów oraz recenzowanie działań rządzących. W ten sposób możemy zapewnić, że zwykli ludzie będą mieli swoich rzeczników w życiu publicznym.

Właśnie dlatego powstał Logos. Jego twórcy wyznaczają sobie następujące zadania:

- Tworzenie strategicznych analiz i ekspertyz z obszaru prawa i polityk publicznych. Opracowywane materiały zawsze będzie cechował rzetelny warsztat naukowy, niezależność ocen i przyjęcie stałego punktu odniesienia w postaci perspektywy dobra wspólnego i wolności obywatelskich.
- Rzetelne wplywanie na debatę publiczną poprzez udział w dyskusjach toczących się w mediach tradycyjnych i społecznościowych. Wyróżnikiem nowego think-tanku będzie szerokie zaangażowanie komunikacyjne nie tylko liderów organizacji, ale także dużego grona ekspertów. Przekaz będzie adresowany w szczególności do ludzi młodych, przełamując intelektualne kalki i bariery utrudniające odbiór treści dotyczących kluczowych spraw społecznych.
- Stworzenie międzynarodowej sieci współpracy analitycznej, która pozwoli na cykliczną ocenę polityk tworzonych przez instytucje Unii Europejskiej i organy międzynarodowe oraz prezentowanie na forach międzynarodowych i w najważniejszych światowych mediach rzetelnej wiedzy na temat sytuacji w Polsce i osiągnięć naszego kraju.

Instytut Logos

office@logos-europa.org

www.logos-europa.org

